

19. Tondeur Dzh., Trevizan O., Hovard S.K ta in. (2025) Pidhotovka maibutnix vchyteliv do vykladannia z vykorystanniam tsyfrovyykh tekhnolohii: onovlennia efektyvnykh stratehii SQD. *Kompiutery ta osvita. [Preparing Future Teachers for Digital Teaching: Updating Effective SQD Strategies. Computers and Education]*. 232. 105262. ISSN 0360-1315 [in English].

20. UNESCO ICT (2023). [Competency Framework for Teachers]. URL: <https://www.unesco.org/en/digital-competencies-skills/ict-cft> [in English].

21. What do we know about teachers' use of edtech? (2024). [Teaching and Leadership: Supply and Quality]. URL: <https://epi.org.uk/publications-and-research/what-do-we-know-about-the-teachers-use-of-edtech/> [in English].

22. Finns beat U.S. with low-tech take on school (2014). *Politico*. URL: https://www.politico.eu/article/finns-beat-u-s-with-low-tech-take-on-school/?utm_source=chatgpt.com [in English].

Авторське право ©2025 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 10.11.2025 р.
Прийнято редакцією 10.12.2025 р.
Опубліковано 30.12.2025 р.

УДК 378.147: 51(043)

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-3-59-82-88

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Непомняща Галина Іванівна

кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівський національний педагогічний університету імені Олександра Довженка

e-mail: galinanepomnajscha@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-5148-2105

Стаття присвячена проблемі формування соціальної компетентності в майбутніх учителів початкових класів. Проаналізовано поняття «соціальна компетентність», що є важливим чинником для створення такої системи освітнього процесу, яка враховувала б аспекти професійного розвитку, а разом з тим особливості становлення особистості здобувача вищої освіти. Визначено, що важливим завданням для сучасної вищої освіти є формування та розвиток соціальної компетентності здобувачів вищої освіти, що є запорукою успішної реалізації майбутнього фахівця в професійній діяльності. Освітній процес має бути спрямований на формування в майбутніх учителів початкових класів системи знань про взаємодію в соціумі, розуміння системи соціальних цінностей, умінь співпрацювати в суспільстві, умінь здійснювати конструктивну комунікацію, адже лише соціально компетентна особистість зможе стати висококваліфікованим конкурентоспроможним фахівцем.

Ключові слова: соціальна компетентність, майбутні вчителі початкових класів.

Постановка проблеми. Нові сучасні українські та світові реалії зумовлюють появу перед закладами вищої освіти нових завдань, пов'язаних із пошуком і впровадженням сучасних підходів, спрямованих на підвищення ефективності освітнього процесу. У сучасних умовах пріоритетними в освітній діяльності вищів стають питання не лише професійної підготовки, а й особистісного розвитку здобувача вищої освіти, формування його готовності не тільки до майбутньої фахової діяльності, а й до успішної взаємодії в соціумі.

Саме на етапі здобуття вищої освіти відбувається процес самовизначення особистості, формується її світогляд, визначаються пріоритети міжособистісного спілкування та соціальної поведінки, здійснюється активне залучення до суспільних відносин. У зв'язку з цим одним із провідних завдань сучасної вищої освіти є створення такої освітньої системи, яка б враховувала не лише аспекти професійного розвитку майбутнього фахівця, а й особливості становлення його особистості, що є неможливим без цілеспрямованого формування соціальної компетентності майбутнього вчителя початкових класів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Забезпечення гармонійної взаємодії майбутнього вчителя початкових класів з динамічним інформаційним середовищем здебільшого зосереджуються навколо питання визначення тих компетентностей, якими він повинен володіти. Сучасна освіта характеризується наявністю наукових і методичних засад для створення компетентнісних моделей навчальної діяльності. Водночас відчувається нестача концептуально обґрунтованих досліджень, що описують і пояснюють процеси формування компетентностей, зокрема соціальної. Зважаючи на зростання потреби у фахівцях соціально-гуманітарного профілю, особливого значення набуває підготовка майбутнього вчителя початкових класів з високим рівнем сформованості соціальної компетентності.

Філософські та педагогічні аспекти взаємозумовленості соціальних явищ і педагогічної реальності послідовно розкривали у своїх фундаментальних працях О. Гурська, І. Гушлевська, М. Докторович, І. Зязюн, Т. Качалова, В. Кремень, В. Лозова, І. Малафійк, В. Онищенко та інших. Теоретичні засади підготовки студентів закладів вищої освіти представлено в працях В. Бондаря, В. Буряка, М. Євтуха, О. Малихіна, Г. Селевка та інших науковців. Проблема формування соціальної компетентності в майбутніх учителів розкрито в працях А. Кузьмінського, Т. Кушнерьова, Г. Селевка, Т. Тюльпа та інших дослідників.

Встановлено, що компетентнісна основа нині є ключовою для підготовки фахівців різних галузей, зокрема педагогічної. Вагомий внесок у вивчення процесів соціалізації особистості зробили А. Капська, С. Лісова, С. Максименко, Т. Тюльпа, Н. Смелзер та інші.

Аналіз наукових джерел підтверджує, що проблема формування соціальної компетентності в майбутніх учителів початкових класів залишається недостатньо дослідженою.

Формулювання мети статті. Метою нашого дослідження є розгляд питання формування соціальної компетентності в майбутніх учителів початкових класів.

Виклад основного матеріалу. З огляду на логіку нашого дослідження та враховуючи окреслені категорії, що визначають його предметну сферу, виникає необхідність проаналізувати поняття «соціальна компетентність».

Оскільки питання сутності поняття «компетентність» уже широко досліджене багатьма науковцями, у межах нашого дослідження ми не зосереджуємося на його поглибленому аналізі. Натомість використовуємо визначення, подане в Законі України «Про освіту», з яким повністю погоджуємося. У документі зазначено, що компетентність – це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

У цьому ж контексті Закон України «Про освіту» наголошує, що педагогічні та науково-педагогічні працівники мають постійно підвищувати свій професійний рівень та педагогічну майстерність. Це акцентує на необхідності системного розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти, зокрема й соціальної компетентності, особливо в умовах сучасних викликів. Адже соціальна компетентність є важливою складовою професійної компетентності вчителя, оскільки визначає ефективність його взаємодії зі здобувачами освіти та іншими учасниками освітнього процесу, а також сприяє досягненню освітніх і соціальних результатів.

У межах нашого дослідження постає необхідність уточнити зміст поняття «соціальна компетентність».

Ми поділяємо позицію Т. Василюк про те, що соціальна компетентність має ключове значення всюди, де люди вступають у контакти, взаємодіють і співпрацюють між собою [1]. Нерідко недостатній рівень соціальної компетентності, що проявляється в надмірному педантизмі, слабкому самоконтролі, труднощах у встановленні контактів з людьми, завищених вимогах до оточення та перенесенні власних проблем на інших, може стати причиною невдач як у приватній, так і в професійній сфері. Таким чином, соціальна компетентність є значущою в усіх видах соціальної взаємодії, охоплюючи повсякденне спілкування і трудову діяльність.

Для аналізу поняття «соціальна компетентність» доцільно звернутися до Великого тлумачного словника сучасної української мови, де зазначено, що «соціальна компетентність – це якісна характеристика особистості, здатність адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі повноти знань про неї, які дають змогу зрозуміти основну закономірність соціальної ситуації, уміння знаходити інформацію в невизначеній ситуації й упевнено будувати свою поведінку для досягнення балансу між своїми потребами, очікуванням, сенсом життя і вимогами соціальної дійсності, уміння задовольняти бажання, спираючись на норми» [2, с. 745].

Варто підкреслити, що соціальна компетентність входить до переліку десяти ключових компетентностей Нової української школи. У Концепції «Нова українська школа» соціальна компетентність описується як уміння працювати з іншими на результат, запобігати і вирішувати конфлікти, досягати компромісів; повага до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття [6].

Спираючись на дослідження Т. Тюльпи, варто зазначити, що соціальна компетентність є багатомірним феноменом, який охоплює різні складові: соціальні та емоційні навички, що стосуються соціальної поведінки та емоційної саморегуляції; здатність адаптуватися до норм і правил найближчого соціального середовища тощо [9].

Багатоманітність підходів до тлумачення та визначення складових поняття «соціальна компетентність» відображається в широкому спектрі дефініцій, запропонованих як українськими, так і зарубіжними дослідниками. Це пов'язано з тим, що соціальна компетентність є складним і багатомірним феноменом, який охоплює різні площини людського соціального функціонування. На основі ретельного аналізу наявних трактувань поняття «соціальна компетентність» виокремлюємо три напрями його розуміння (табл. 1.):

1) як здатність особистості розв'язувати соціальні завдання та досягати цілей (здатність ефективно взаємодіяти з іншими людьми, вирішувати конфліктні ситуації, налагоджувати комунікацію та співпрацювати в групі, проявляти лідерські вміння тощо);

2) як здатність особи функціонувати в соціумі (проявляти адекватну поведінку, розуміти інших, володіти навичками результативної комунікації, дотримуватися соціальних норм і цінностей);

3) як характеристика особистості (наявність рис і якостей, таких як емоційна врівноваженість, емпатійність, толерантність, рівень самооцінки та інші, що сприяють успішній соціальній взаємодії).

Ці напрями інтерпретації соціальної компетентності є взаємопов'язаними та взаємодоповнюючими, оскільки враховують різні грані соціального функціонування людини. Такий підхід дає змогу сформулювати цілісне бачення сутності соціальної компетентності та врахувати багатство її проявів у різноманітних контекстах і культурах.

Таблиця 1

Аналіз визначень поняття «соціальна компетентність»

Автор	Визначення
М. Докторович	набута здатність особистості гнучко орієнтуватися в мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти із соціальним середовищем
Д. Дзвінчук, О. Качмар	важлива базисна характеристика особистості, яка відображає її рівень мотивації, здатність конструювати різні життєві сценарії та вносити в них корективи, формувати здоровий соціальний клімат
М. Гончарова-Горяньська	психолого-педагогічна характеристика особистості, що передбачає наявність соціальних знань, умінь, навичок для самореалізації та адекватної взаємодії із соціумом
І. Зарубінська	складна, інтегративна характеристика особистості, сукупність певних якостей, здібностей, соціальних знань і вмінь, переживань, ціннісних орієнтацій, переконань, що сприяють активній взаємодії із суспільством, налагодженню контактів з різними групами та особами, участі в соціально значущих проєктах, продуктивному виконанню різних соціальних ролей
У. Каннінг	пристосування, адаптація окремої людини до норм і цінностей соціуму
Г. Ледд	«це вміння, що дає змогу вирішувати певні соціальні задачі»
Я. Лукацька	інтегрована здатність, що містить інші ключові компетенції: духовну, громадянську, комунікативну, мовну, побутову
Т. Опалюк	здатність людини ефективно розв'язувати проблеми (індивідуальні та колективні) у процесі взаємодії з соціумом, зумовлена особистісними якостями та рівнем поінформованості
О. Субіна	здатність людини до ефективної взаємодії з іншими людьми, що дає змогу вирішувати професійні й особисті питання
Т. Смагіна	набір соціальних знань і здібностей, емоцій і цінностей, поведінкових компонентів

З огляду на всі наведені вище визначення, з якими ми погоджуємося, спробуємо запропонувати власне, узагальнене трактування терміна «соціальна компетентність», що охоплює одночасно і характеристику особистості, і її здатність розв'язувати проблеми та взаємодіяти в соціальному середовищі. Отже, соціальна компетентність – це інтегративна характеристика особистості, яка поєднує сукупність знань, умінь, навичок, цінностей та особистісних якостей, що забезпечують ефективну взаємодію з соціумом, а також здатність розв'язувати індивідуальні й колективні проблеми в процесі соціальної взаємодії. Соціальна компетентність передбачає соціалізованість особистості, її гнучку адаптацію до змінних соціальних умов, вміння будувати конструктивні стосунки з іншими, досягати власних цілей, співпрацювати та успішно виконувати соціальні ролі.

Оскільки одним з ключових понять нашого дослідження є «соціальна компетентність майбутнього вчителя початкових класів», звернемося до наукових підходів щодо її трактування. Так, Д. Гоулман розглядає соціальну компетентність учителя як здатність педагога ефективно взаємодіяти з учнями, колегами та батьками, проявляючи емоційну обізнаність, емпатійність, вміння активно слухати, толерантність і адаптивність у різних соціальних ситуаціях [3].

Погоджуємося з Т. Опалюк, яка трактує поняття «соціальна компетентність учителя» як здатність і готовність педагога вільно взаємодіяти з соціумом на рівні цілісного суспільства та різних за кількістю груп суб'єктів освітньої діяльності. Така взаємодія властива зрілій, соціально грамотній особистості й проявляється в наявності соціально значущих знань, сформованості відповідних умінь і навичок їх застосування на мотиваційно-ціннісній основі, а також у вмінні використовувати набутий досвід для розв'язування різноманітних соціально значущих ситуацій у процесі освітньої та позашкільної діяльності [7].

Натомість, на думку О. Кузьмич та А. Кульчицької, під «соціальною компетентністю» особистості розуміються знання, вміння і навички конкретного індивіда, набуті і засвоєні нею в результаті взаємодії з соціумом, та її здатність орієнтуватися в соціальному середовищі [5].

У своїх дослідженнях В. Ковальчук підкреслює вплив соціальної компетентності вчителя на формування соціальної компетентності здобувачів початкової освіти. Науковиця зазначає, що соціальна компетентність учителя – це здатність педагога на основі сформованих професійних знань та умінь формувати в дитини вміння та навички ефективної взаємодії з навколишнім світом, розвивати здатність встановлювати доброзичливі міжособистісні стосунки, розуміти почуття та поведінку інших, визначати межі допустимої поведінки [4].

Спираючись на наведені наукові підходи, ми сформулювали власне визначення поняття «соціальна компетентність учителя» відповідно до завдань нашого дослідження. Соціальна компетентність учителя

початкових класів розуміється як сукупність професійних знань, умінь, навичок і особистісних якостей, що дають змогу майбутньому педагогу ефективно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, формувати позитивний навчальний клімат, конструктивно вирішувати конфлікти, надавати соціально-педагогічну підтримку, а також гнучко адаптуватися до різних соціальних, культурних та індивідуальних умов.

У ході нашого дослідження суттєвим є також поняття «соціальна підтримка учасників освітнього процесу», яке в українських нормативно-правових документах трактується як «соціальний захист здобувачів освіти». Як було вказано вище, здатність учителя надавати соціальну підтримку є одним із ключових компонентів соціальної компетентності майбутнього педагога. Ці категорії взаємопов'язані, оскільки визначають не лише фахову діяльність учителя, а й умови розвитку, благополуччя та захищеності молодого покоління, забезпечуючи здобувачам освіти необхідні соціальні послуги та захист їхніх прав.

Отже, соціальну компетентність можна визначити через призму різних наукових підходів, залежно від того, яку саме галузь вона описує. Так, психологи акцентують увагу на здатності особистості до психічної регуляції та індивідуального розвитку; педагоги – на міжособистісній взаємодії та впливі на розвиток учнів; соціологи – на можливостях особи брати участь у широкому соціумі; філософи – на свідомій адекватності та стійкості соціальної поведінки.

Зокрема Т. Тюльпа у своєму професійному доробру розкриває генезис дефініції «соціальна компетентність», демонструючи, як вона еволюціонувала від вузького фокусу на професійній діяльності до ширшого розуміння, що включає адаптацію в умовах глобалізації та складних соціальних викликів, аналізуючи її ключові складові та міждисциплінарний характер [9].

Проаналізовані визначення і дефініції соціальної компетентності дають змогу виокремити її суттєві ознаки – наявність певного набору знань, умінь, норм, деталей та здобутків, тобто тих психосоціальних якостей особистості, які забезпечують її ефективну орієнтацію в реальному соціальному середовищі. Водночас варто зауважити, що наразі не існує єдиного погляду на природу соціальної компетентності. Серед дослідників простежується дві основні позиції: одні вважають, що компетентність має фізіологічне походження і на її становлення визначально впливають генетичні фактори, інші – що компетентність має соціальний характер і формується під впливом соціуму.

Процес формування соціальної компетентності передбачає кілька етапів:

- 1) соціальна адаптація,
- 2) соціальна ідентифікація,
- 3) індивідуальна соціалізація,
- 4) персоніфікація.

Перший етап характеризується пристосуванням особистості до мінливих соціокультурних умов, у яких вона має визначені дві форми – активну, коли людина прагне до взаємодії із соціальним оточенням, та пасивну, коли вона не намагається впливати на оточення. Другий етап – досягнення соціальної індивідуальності передбачає усвідомлення власних принципів, цінностей, ролей у суспільних взаємодіях, що формує здатність до активної участі в соціальному житті та регулювання власної поведінки в соціально значущих ситуаціях.

Третій етап – своєрідний «проект» особистості, що визначає її здібності і можливості, які згодом проявляються в соціально орієнтованій діяльності, координації дій з іншими та ефективній взаємодії зі студентами.

Четвертий етап передбачає персоніфікацію особистості, що забезпечує інтеграцію соціальної компетентності особистості, оскільки поєднує її власні поведінкові, пізнавальні та навчальні дії, соціальні ролі та індивідуальні характеристики, що дозволяє реалізувати їх ефективно в різних соціальних ситуаціях. Це формує здатність діяти свідомо та результативно, взаємодіяти з іншими, приймати рішення на основі соціальних норм, а також активно впливати на оточення. Водночас соціальна компетентність передбачає розвиток волі, моральних принципів та поведінкових стратегій особистості, що забезпечує її здатність до цілеспрямованої, самостійної та ефективної діяльності в мінливих соціокультурних умовах, виступаючи високим оптимізмом, який розширює потенціал особистості для вирішення життєвих завдань. Це забезпечує здатність особистості діяти відповідально, дотримуватися норм, прав і обов'язків, підтримувати здорові міжособистісні відносини та ефективно взаємодіяти в різноманітних соціальних середовищах.

Ситуативний та вибірково-характерний характер формування соціальної компетентності дозволяє виділити її найхарактерніші ознаки – диференційованість і гнучкість. Тобто, залежно від конкретної особистості, соціальна компетентність проявляється на певному стандарті відповідності. Вона не є сталою і універсальною, а змінюється залежно від умов і потреб. Іншими словами, вона передбачає адаптацію особистості до конкретних соціальних і навчальних форм, які відповідають актуальним життєвим ситуаціям; водночас соціальна компетентність у різних обставинах не може проявлятися однаково і не є сталим ресурсом для всіх.

У структурі соціальної компетентності, виділяють окремі компоненти: когнітивно-ціннісні, емоційно-

мотиваційні, інтерактивно-комунікативні та поведінково-діяльнісні. Перші відповідають за наявність знань, соціальних уявлень і систем цінностей особистості, адекватне розуміння соціальної дійсності; другі – характеризують емоційний стан, мотивацію, здатність до розвитку соціально ціннісних цілей та здійснення діяльності; треті – пов’язані зі здатністю продуктивно комунікувати з навколишніми та використовувати різні соціальні ролі і функції; четверті – утверджують соціальні ставлення до суб’єктів взаємодії та саму поведінку через різні форми діяльності, спрямовані на ефективне досягнення соціальних результатів.

Виділена структура соціальної компетентності дає змогу визначити її головні функції – інформаційну, життєво-функціональну, рефлексивну, комунікативну та діяльнісну. Інформаційна функція передбачає наявність знань про соціальну дійсність, гуманно-діяльнісне ставлення до соціальних об’єктів і навколишніх, а також здатність до суб’єктивної оцінки соціальних процесів. Діяльнісна, життєво-функціональна та рефлексивна функції забезпечують здатність до свідомого і відповідального здійснення соціально значущої поведінки, продуктивного виконання соціальних ролей і ефективної взаємодії з людьми та соціальними групами, а комунікативна функція формує здатність до ефективного спілкування та взаємодії з іншими суб’єктами, визначає правила і норми соціальної поведінки, що забезпечують результативність соціальної діяльності.

У мінливих освітніх умовах необхідно постійно відстежувати суспільні запити щодо загальних і професійних компетентностей, що зумовлює регулярний перегляд їх переліку та змісту.

Згідно з підходом TUNING, компетентність розглядається як динамічне поєднання когнітивних і метакогнітивних умінь, практичних навичок, знань і розуміння, міжособистісних та інтелектуальних здібностей, а також етичних цінностей. Кінцеві результати навчання визначають те, що студент має знати, уміти та бути здатним виконати після завершення освітньої програми. Рівень сформованості результатів навчання визначається мірою досягнення студентом певної компетентності [8].

Методологія розроблення студентоцентрированої освітньої програми включає реалізацію низки послідовних кроків. Насамперед передбачається впровадження програми та її складових відповідно до структурованого й прозорого плану. Наступним елементом є проведення моніторингу програми й окремих її компонентів шляхом опитування студентів і персоналу для оцінювання якості викладання, освітнього процесу, оцінювання результатів і вихідних даних згідно з показниками успішності (рекомендується застосовувати контрольний перелік питань TUNING для аналізу навчального плану). Важливим етапом є організація системи зворотного зв’язку, що дозволяє здійснювати аналіз отриманих оцінок і враховувати потреби суспільства та наукового середовища під час оновлення змісту. Завершальним кроком є постійне вдосконалення освітньої програми та її складових.

Висновки. Таким чином, можна виокремити квінтесенцію соціальної компетентності, виділити її функції і складові. Окрім того, вона має власну структуру, включає кілька етапів її формування, які дозволяють виділити низку факторів, умінь, форм і способів спільного соціально обґрунтованого поведінкового функціонування.

Рівень сформованості соціальної компетентності зумовлює успішність діяльності як окремої людини, так і соціуму в цілому. Високий рівень цієї компетентності дає змогу особистості не лише ефективно реалізовуватися в професійній діяльності, а й здійснювати позитивний вплив на суспільні процеси, що сприяє стабільності суспільства.

Соціальна компетентність є інтегративною характеристикою особистості, яка поєднує низку ключових компетентностей. Вона тісно пов’язана з професійною компетентністю, оскільки без успішної соціальної взаємодії неможливе набуття вмінь і навичок, притаманних кваліфікованому фахівцеві.

Отже, важливим завданням сучасної вищої освіти є цілеспрямоване формування та розвиток соціальної компетентності майбутніх учителів початкових класів як передумови їхньої успішної професійної самореалізації. Освітній процес має бути спрямований на формування в здобувачів вищої освіти системи знань про закономірності взаємодії в соціумі, розуміння соціальних цінностей, умінь співпрацювати, здійснювати конструктивну комунікацію та брати відповідальність за власні рішення, адже лише соціально компетентна особистість здатна стати висококваліфікованим і конкурентоспроможним фахівцем. Саме тому науковці-педагоги мають приділяти належну увагу розробці й упровадженню педагогічних умов і технологій формування та розвитку соціальної компетентності студентів закладів вищої освіти.

Список використаної літератури

1. Василюк Т. Г. Роль гуманітарних дисциплін у формуванні соціально компетентного випускника ВНЗ. *Фундаменталізація змісту загальноосвітньої та професійної підготовки: проблеми і перспективи*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. (22 – 23 жовтня 2015 р., м. Кривий Ріг) / ред. О. О. Лаврентьевої, Т. М. Мішеніної. Кривий Ріг : КП ДВНЗ «КНУ», 2015. С. 32– 33.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
3. Гоулман Д. Соціальний інтелект. Нова наука про людські відносини. Харків : Видавництво «КСД». 2020, 400с.

4. Ковальчук В. А. Соціальна компетентність: проблема визначення. *Наукові записки Ніжинського державного педагогічного університету імені Миколи Гоголя. Серія: Психолого-педагогічні науки*. 2002. № 4. С. 54–57.
5. Кузьмич О., Кульчицька А. Соціальна компетентність особистості як запорука успішної адаптації. URL: <http://surl.li/vbltll>.
6. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. Bibik N. M. Київ : TOB «Видавничий дім «Плеяди»», 2017. 206 с.
7. Опалюк Т. Л. Формування соціальної рефлексії майбутніх учителів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: теоретико-методологічний аспект : монографія. Київ : Пед. думка, 2018. 296 с.
8. Проект TUNING – гармонізація освітніх структур в Європі: Внесок університетів у Болонський процес. URL: www.unideusto.org/tunsng.eu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf.
9. Тюльпа Т. М. Теоретичне обґрунтування сутності соціальної компетентності майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей. *Науковий часопис національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип. 72, Т. 2. С. 210–214.

THEORETICAL ASPECT OF FORMATION OF SOCIAL COMPETENCE IN HIGHER EDUCATION STUDENTS

Nepomniashcha Halyna

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Primary Education
Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University

Introduction. *New modern Ukrainian and global realities are giving rise to new challenges for higher education institutions related to the search for and implementation of modern approaches aimed at improving the effectiveness of the educational process. In today's world, the priority in the educational activities of higher education institutions is not only professional training, but also the personal development of students, preparing them not only for their future professional activities, but also for successful interaction in society.*

It is at the stage of higher education that the process of self-determination of the individual takes place, their worldview is formed, priorities of interpersonal communication and social behavior are determined, and active involvement in social relations is carried out. In this regard, one of the leading tasks of modern higher education is to create an educational system that takes into account not only the aspects of the professional development of future specialists, but also the peculiarities of their personality formation, which is impossible without the purposeful formation of the social competence of future primary school teachers.

Purpose. *The purpose of our study is to examine the issue of social competence development in future primary school teachers.*

Research methods. *During the research, we used the scientific methods: the method of gathering information, generalisation, comparison and juxtaposition, systematic analysis, comparison prediction.*

Results. *Given the logic of our study and taking into account the categories that define its subject area, it is necessary to analyze the concept of «social competence.» The diversity of approaches to interpreting and defining the components of the concept of «social competence» is reflected in a wide range of definitions proposed by both Ukrainian and foreign researchers. This is due to the fact that social competence is a complex and multidimensional phenomenon that encompasses various aspects of human social functioning.*

Scientific novelty. *The concept of «social competence» and the process of its formation in future primary school teachers have been clarified and specified; theoretical provisions regarding the understanding of the structure of students' social competence and the process of using didactic mechanisms during its formation based on integrating modern approaches have been further developed.*

Conclusions. *The level of social competence determines the success of both individuals and society as a whole. A high level of this competence allows individuals not only to effectively realize their potential in their professional activities, but also to exert a positive influence on social processes, which in turn contributes to the stability of society. Social competence is an integrative characteristic of an individual that combines a number of key competencies. It is closely related to professional competence, since without successful social interaction it is impossible to acquire the skills and abilities inherent in a qualified specialist.*

Therefore, an important task of modern higher education is the purposeful formation and development of the social competence of future primary school teachers as a prerequisite for their successful professional self-realization. The educational process should be aimed at forming a system of knowledge about the patterns of interaction in society, understanding social values, the ability to cooperate, engage in constructive communication, and take responsibility for one's own decisions in higher education seekers, because only a socially competent person can become a highly qualified and competitive specialist. That is why scientists and educators should pay due attention to the development and implementation of pedagogical conditions and technologies for the formation and development of social competence of students in higher education institutions.

Keywords: *social competence, future primary school teachers.*

References

1. Vasyliuk T. H. Rol humanitarnykh dystsyplin u formuvanni sotsialno kompetentnoho vypuskyka VNZ. Fundamentalizatsiia zmistu zahalnoosvitnoi ta profesiinoi pidhotovky : problemy i perspektyvy : [materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (m. Kryvyi Rih, 22 – 23 zhovtnia 2015 r.)] / [red. O. O. Lavrentievoi, T. M. Misheninai]. Kryvyi Rih : KPI DVNZ «KNU», 2015. S. 32 – 33.
2. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / [Uklad. i holov. red. V. T. Busel]. – Kyiv ; Irpin : VTF «Perun», 2004. 1440 s.
3. Houlman D. Sotsialnyi intelekt. Nova nauka pro liudski vidnosyny.- Vydavnytstvo «KSD». 2020. 400s.
4. Kovalchuk V. A. Sotsialna kompetentnist: problema vyznachennia. Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykoly Hoholia. Serii: psyholoho-pedahohichni nauky. 2002. №4. S. 54 – 57.
5. Kuzmych O., Kulchytska A. Sotsialna kompetentnist osobystosti yak zaporuka uspishnoi adaptatsii [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://surl.li/vbltlt>
6. Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia / Pid zah. red. Bibik N. M. K.: TOV «Vydavnychiy dim «Pleiady», 2017. 206 s.
7. Opaliuk T. L. Formuvannia sotsialnoi refleksii maibutnykh uchyteliv u protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin: teoretyko-metodolohichni aspekt : monohrafiia. Kyiv : Ped. dumka, 2018. 296 s.
8. Proekt TUNING – harmonizatsiia osvityvnykh struktur v Yevropi: Vnesok universytetiv u Bolonskyi protses [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu do resursu www.unideusto.org/tunsng.eu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf
9. Tiulpa, T. M. Teoretychne obgruntuvannia sutnosti sotsialnoi kompetentnosti maibutnykh fakhivtsiv sotsionomichnykh spetsialnostei. Naukovyi chasopys natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy, Vypusk 72, Tom 2. 2019. S. 210 – 214.

Авторське право ©2025 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 21.11.2025 р.
Прийнято редакцією 21.12.2025 р.
Опубліковано 30.12.2025 р.

УДК 378:316.6:159.9

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-3-59-88-94

РОЛЬ УНІВЕРСИТЕТІВ У ФОРМУВАННІ СТІЙКОСТІ СТУДЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Брусенко Аліна Сергіївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та реабілітації
Державний університет «Київський авіаційний інститут»
e-mail: brysenko2020.a@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7212-1969

Трубник Інна Василівна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи
Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет»
e-mail: innatrubnik@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6076-430X

У статті представлено теоретичний аналіз університету як соціального, освітнього й психологічного середовища, що сприяє формуванню стійкості (резильєнтності) студентської молоді в умовах воєнного конфлікту. Автори розглядають поняття «стійкість» крізь призму психології, педагогіки та соціології, виділяючи її основні компоненти: психоемоційну, академічну та соціальну. Особливу увагу приділено механізмам підтримки студентів, які залишаються в Україні, та тих, хто змушений був евакуюватися за кордон. На основі вітчизняного й міжнародного досвіду проаналізовано стратегії підтримки в закладах вищої освіти, зокрема інституційні програми психологічної допомоги, академічну гнучкість, волонтерську діяльність і розвиток студентських ком'юніті. Стаття підкреслює важливість університетів як ключових інституцій, здатних забезпечити стабільність, солідарність та розвиток студентської особистості навіть у кризових умовах.

Ключові слова: *стійкість, університет, студенти-біженці, психоемоційна підтримка, вища освіта, війна, освітнє середовище.*

Постановка проблеми. Російська агресія проти України спричинила безпрецедентні зміни у сфері вищої освіти. Тисячі студентів були змушені покинути свої домівки або залишитися в прифронтових регіонах, що суттєво вплинуло на їхній психоемоційний стан, академічну стабільність і майбутні перспективи. В умовах затяжної кризи університети постають не лише як заклади освіти, але і як простори підтримки, адаптації та формування життєвої стійкості молоді. Саме тому дослідження ролі університетів у забезпеченні стійкості студентів набуває особливої актуальності.